

ศิลปะกับการวิจัยและการสร้างสรรค์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์จตุรัตน์ กิรติวุฒิปงศ์

ศิลปะ

ศิลปะ มิใช่สิ่งซึ่งเป็นคุณค่าสูงสุดของความเป็นมนุษย์ชาติ ศิลปะมิใช่เพียงแต่ความรู้สึก อารมณ์ จินตนาการที่เลยเถิดเหนือการควบคุม ศิลปะและศาสตร์อื่นๆ จึงมิใช่สิ่งที่จะต้องหลงไหลจนถึงขั้นกราบไหว้บูชาเยี่ยงวีดิคุณโหยง แต่ศิลปะคือศักยภาพของความเป็นมนุษย์ที่แสดงออกซึ่งคุณค่าสุนทรียะ (Aesthetic) อันเกี่ยวข้องกับเรื่องของคุณค่าด้านความงาม ความดี คุณมีปัญญา พุทธิปัญญา ความจริง ตลอดจนข้อเท็จจริงต่างๆ

ศิลปะ จึงมิใช่เพียงแต่เรื่องของความสวยความงามอีกต่อไป ผลงานที่มีชื่อเสียงของศิลปินร่วมสมัยแนวหน้าระดับโลกจำนวนไม่น้อยก็ไม่มีเจตนาที่จะแสดงให้เห็นเพียงแต่คุณค่าทางความงามให้ปรากฏเป็นสาระสำคัญ หากแต่หลายชิ้นงานได้แสดงให้เห็นถึงเรื่องของสังธรรม และหรือข้อเท็จจริงบางประการที่มีอยู่และเป็นอยู่จริง เป็นต้น

ความเป็นศิลปะมีมิติที่ครอบคลุมในสองศาสตร์ใหญ่คือ 1. ศิลปะในมิติของศิลปศาสตร์ (Liberal Arts) ซึ่งเป็นงานศิลปะทางลายลักษณ์อักษร ดังเช่น วรรณกรรม บทกวี ฯลฯ และทางวาทยการหรือวาทศิลป์ ซึ่งเป็นศิลปะแห่งการใช้คำพูดเพื่อนำมาปลูกฝังความรู้สึกรมณ์ ความคิด จินตนาการของผู้รับรู้ให้ตื่นให้เคลื่อนไหวและไหลตาม 2. ศิลปะในมิติของศิลปกรรมศาสตร์ (Fine and Applied Arts) ซึ่งเป็นงานศิลปะที่อาศัยรากฐานหรือเหตุปัจจัยที่มาจากการเรียนรู้สามแหล่งคือ จากอารมณ์ การเคลื่อนไหว และการได้ยินเสียงเป็นแกนหลัก ซึ่งเป็นที่มาหรือเป็นศาสตร์ของศิลปกรรมนั่นเอง อันก่อให้เกิดองค์ความรู้สามองค์ คือ ทัศนศิลป์ (Visual Arts) ศิลปะการแสดง (Performing Arts) และคีตศิลป์ (Musical Arts) แต่ละ องค์ความรู้ก็จะแบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ๆคือ ประเภทวิจิตรศิลป์ (Fine Arts) และประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts) ทั้งสองประเภทก็จะแยกออกเป็นแขนงวิชาหรือตั้งวิชาความรู้ต่างๆ เช่น วิจิตรศิลป์ ประกอบด้วยแขนงวิชาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สื่อประสมศิลปะการ จัดวาง เป็นต้น ประยุกต์ศิลป์ประกอบด้วยแขนงวิชาออกแบบตกแต่งภายใน

ออกแบบนิเทศศิลป์ ออกแบบเครื่องเคลือบดินเผา และออกแบบอัญมณี เป็นต้น ทั้งวิจิตรศิลป์และประยุกต์ศิลป์ต่างก็มีคุณลักษณะเฉพาะ มีลักษณะร่วม และมีความทับซ้อนกัน จนยากที่จะจำแนกแยกแยะให้ขาดจากกันได้ ปัญหาคือว่า แล้วจะแยกให้ขาดจากกันไปทำไม ในเมื่อถึงที่สุดแล้วต่างก็เกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ไม่ทางใดก็ทางหนึ่งไม่มากก็น้อย

การวิจัยและการสร้างสรรค์

การก่อเกิด การได้มาซึ่งสิ่งใหม่ มีโซได้มาด้วยกระบวนการทางการวิจัย (Research) เท่านั้น หากแต่ยังมีหนทางอื่นที่สามารถได้มาซึ่งสิ่งใหม่หรือคำตอบใหม่ๆ ได้เช่นกัน โดยเฉพาะ "การสร้างสรรค์" (Creation) ซึ่งเป็นอีกกระบวนการหนึ่งที่มีผู้ผลิตสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้น โดยมีวิธีคิด วิธีปฏิบัติที่แตกต่างไปจากการวิจัยโดยทั่วไป เพราะเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างอิสระและอยู่ในภาวะที่พร้อมจะหลุดกรอบอยู่ทุกขณะ กระบวนการสร้างสรรค์ผลงานของแต่ละบุคคลจึงอิสระและแตกต่างจากกัน คำว่าผลงานสร้างสรรค์จึงมักมุ่งตรงไปที่ตัวผลงานจริงหรือตัวผลผลิตที่เป็นชิ้นงานเป็นสิ่งสำคัญสุด เอกสารบันทึกกระบวนการสร้างสรรค์ถือเป็นเพียงส่วนหนึ่งหรือส่วนประกอบของตัวผลงานจริงเท่านั้น

คำว่างานวิจัยและงานสร้างสรรค์" เป็นคำที่ใช้ควบคู่กันมาและเป็นตัวชี้วัดหนึ่งที่มีปรากฏอยู่ในเอกสารของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นต้น โดยเฉพาะงานสร้างสรรค์ เป็นคำที่ใช้กันมานานแล้วในแวดวงวิชาการศิลปะของมหาวิทยาลัยทั้งในและต่างประเทศ แต่ยังไม่ค่อยมีหรือยังไม่คุ้นเคยสำหรับชาวราชภัฏเวา มากนัก หลายครั้งคราเมื่อเราพูดหรือเขียนถึงคำว่ากรวิจัย เราจึงมักทดท้อคำว่า การสร้างสรรค์ไป ทั้งๆ ที่โดยสากลทั่วไปแล้วเขาให้คำเทียบเท่ากัน การได้มาซึ่งตำแหน่งทางวิชาการทั้งระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ รองศาสตราจารย์ และศาสตราจารย์ จึงสามารถเลือกทำได้ทั้งงานวิจัยและงานสร้างสรรค์

ศิลปะกับงานสร้างสรรค์

คำว่า การสร้างสรรค์ มีความหมายอยู่สองนัยคือ ความหมายแรกหมายถึง การคิดค้น การประดิษฐ์ หรือการกระทำใดๆ ที่ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น โดยที่ไม่เคยปรากฏว่าเคยมีสิ่งนั้นมาก่อนในโลก เช่นการที่มนุษย์สามารถคิดค้น ประดิษฐ์ ยานอวกาศและสามารถทะยานไปสู่ผิวดวงจันทร์ได้ใน ปี 2511 หรือแม้แต่การที่มนุษย์สามารถค้นพบวิธีการทำโคลนนิ่งสัตว์ ฯลฯ ความหมายถัดมาคือหมายถึง การนำเอาสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว นำมาทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาขึ้นใหม่ อาจจะทำให้เกิดแนวคิดใหม่ ภาพลักษณ์ใหม่ เทคนิคและวิธีการใหม่ๆ หรือเพื่อให้เกิดคุณค่า และประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมยุคใหม่ในปัจจุบันและอนาคตมากยิ่งขึ้น

การสร้างสรรค์ จึงมิใช่เป็นเรื่องเฉพาะทางศิลปะเท่านั้น แต่เป็นวิธีคิดและวิธีปฏิบัติที่มีความหมายครอบคลุมในหลายๆศาสตร์ เพียงแต่มุ่งนำมาใช้ค่อนข้างมาก ในแวดวงวิชาการศิลปะโดยเฉพาะทางทัศนศิลป์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการสร้างสรรค์กับกระบวนการผลิตชิ้นงานศิลปะมีความสอดคล้องหรือเป็นกระบวนการอย่างเดียวกัน คือ เป็นกระบวนการที่อิสระ พร้อมทั้งจะเผชิญกับความบังเอิญ ความแปลกใหม่ หรือแม้กระทั่งความล้มเหลว ฯลฯ ภาวะความเสี่ยงกับการสร้างสรรค์ทางศิลปะจึงเป็นสิ่งที่ยากที่จะแยกขาดจากกัน ความกล้าได้กล้าเสียในการทดลองหรือการสร้างสรรค์ของศิลปินจึงเป็นสิ่งท้าทายและมีเสน่ห์ชวนให้ค้นหาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ตลอดทุกขั้นตอนของกระบวนการสร้างสรรค์ เป้าหมายจึงอาจหมายถึงสาระแก่นสารที่ค้นพบโดยความบังเอิญก็เป็นได้ ในกระบวนการของการสร้างสรรค์จึงมีอาจกำหนดจุดมุ่งหมายที่แน่ชัดตายตัวดังเช่นกรวิจัยได้

ผลงานศิลปะทุกประเภทที่เป็นผลิตผลเชิงสร้างสรรค์ทางวิชาการล้วนมีกระบวนการหรือมีขั้นตอนของการสร้างสรรค์ที่สามารถอธิบายได้อย่างเป็นระบบ แต่มีอิสระเยียบแบบแผนและจุดมุ่งหมายที่ตายตัว การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะจะต้องสามารถชี้ชัดได้ถึงความเป็นสิ่งใหม่ของตน ด้วยวิธีการปฏิบัติกรเช่นนี้ จึงได้รับการยอมรับให้เป็นผลงานสร้างสรรค์ที่มีคุณค่าระดับเดียวกับผลงานวิจัย (ซึ่งเป็นกระบวนการทางปัญญาที่มุ่งศึกษา ค้นหาความรู้ ความจริง หรือข้อเท็จจริงด้วยวิธีการที่มีระบบ มีระเบียบแบบแผน และมีจุดมุ่งหมายชัดเจนแน่นอน) ประเทศไทยจึงมีนักวิชาการหรือศาสตราจารย์ทางศิลปะ โดยเฉพาะทางทัศนศิลป์จำนวนหลายท่านด้วยกันเช่น ศ. ชะลูด นิยมเสมอ ศ. ประหยัด พงษ์ดำ ศ. ฮารี สุทธิพันธุ์ ศ. กำจร สุนทรศรี ศ. ปรีชา เกาทอง ศ. สุชาติ เกาทอง ศ.อิทธิพล ตั้งโถกศ.เดชา วราชน ศ.ดร.จิรณ ตั้งเจริญ เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นศิลปินที่ทำงานสร้างสรรค์มาโดยตลอด มีผลงานเป็นที่ประจักษ์รับรู้โดยทั่วไป บางท่านอาจเน้นการปฏิบัติการในการสร้างสรรค์ชิ้นงานขึ้น ขณะที่บางท่านอาจเน้นการนำเสนอความคิดทฤษฎีสาระเชิงวิพากษ์วิจารณ์ วิจัย และหรือทฤษฎีทางศิลปะ ซึ่งก็อยู่ในมิติของศิลปะทั้งสิ้น อาจารย์ผู้สอนศิลปะในระดับอุดมศึกษาทั้งในมิติของศิลปศาสตร์และศิลปกรรมศาสตร์ จึงมีโอกาสที่จะเติบโตก้าวหน้าได้ด้วยดี หากมุ่งมั่นทำงานวิชาการหรือทำโครงการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอย่างต่อเนื่อง ความต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะเป็นตัวยืนยัน ซึ่งวัดพัฒนาการหรือความก้าวหน้าในศาสตร์ของตนเองได้เป็นอย่างดี ผลงานศิลปะที่สร้างขึ้นจากความวูบวาบทางอารมณ์เพียงชั่วครู่ชิวยาม จึงอยู่คนละมิติกับงานศิลปะเชิงสร้างสรรค์ทางวิชาการดังที่กล่าวมา

ตลอดทุกชั้นของคนกระบวนการของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะล้วนเป็น ความพยายามเพื่อการคิดค้น การประดิษฐ์สิ่งใหม่ขึ้น ที่สำคัญคือ เป็นการแสดงออก ซึ่งศักยภาพเฉพาะตนของผู้สร้างสรรค์ที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงสัมพันธ์กันโดยตรงกับ ความรู้สึก อารมณ์ ความคิด จินตนาการ ตลอดจนประสบการณ์แง่มุมต่างๆ บางครั้ง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการสร้างสรรค์ ก็ยากที่จะอธิบายในเชิงวิชาการได้ ศิลปิน บางท่าน มีศักยภาพในการปฏิบัติการสูงมาก สามารถสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างมี คุณค่ายิ่ง แต่ไม่มีทักษะที่จะเขียนบรรยายขั้นตอนการอย่างเป็นระบบและ บางท่านถึงขั้นไม่สามารถอธิบายเป็นคำพูดได้ด้วยซ้ำไป อย่างไรก็ตาม ตัวแก่น ตัวเนื้อแท้ของความเป็นศิลปะ ย่อมมีอยู่และเป็นอยู่จริงในชิ้นงานหรือชิ้นงาน มิใช่ อยู่ที่คำพูดข้อเขียน การพิจารณาถึงศักยภาพทางวิชาการศิลปะของคณาจารย์ในรั้ว มหาวิทยาลัยจึงต้องพิจารณาอย่างรอบด้านให้ครบในทุกมิติ การสร้างสรรค์ผลงาน ศิลปะ และการสร้างสรรค์ในทุกๆศาสตร์จึงเป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญที่สังคมไทย ยังขาดแคลนเป็นอย่างยิ่ง การบ่มเพาะความเก่งจึงมีใช่เพียงแค่การได้จดได้จำได้ เข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นเขาคิดเขาทำมาก่อนแล้วเท่านั้น แต่จะต้องช่วยกันหาหนทางเปิด กะโหลกเพื่อพร้อมที่จะรับรู้โลกกว้าง เพื่อให้เกิดจินตนาการใหม่ๆ ที่สามารถนำไปสู่ ความมีพลังในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่ตีงามและมีคุณค่ามีประโยชน์ต่อมวล มนุษยชาติให้มากยิ่งขึ้น

สังคมกับจิตสำนึกสาธารณะ ในสภาวะความเปลี่ยนแปลง

สุชาติ ปิยะกาญจน์

มนุษย์กับสังคมจะแยกจากกันไม่ได้ เพราะมนุษย์เกิดมาต้องอาศัยสังคม พึ่งพาอาศัยมนุษย์ด้วยกันและมีความสัมพันธ์ต่อกัน มีการจัดระเบียบในการมีชีวิต อยู่ร่วมกันอย่างมีแบบแผน เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตและการอุปถุศล สังคม มนุษย์มีวิวัฒนาการมาโดยลำดับจากสังคมที่มนุษย์อยู่รวมกันอย่างง่าย ๆ โดยมีอาชีพ จากการล่าสัตว์และยังไม่มีผู้ปกครอง ต่อมามนุษย์ได้พัฒนาหาวิธีการใช้เครื่องมือ และสื่อเพื่อสร้างความเข้าใจกับบุคคลอื่น เพราะธรรมชาติของมนุษย์มีความคิดและ สติปัญญาสูงกว่าสัตว์อื่น มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีการพัฒนาและสร้างสรรค์สังคม ขณะเดียวกันสังคมก็เป็นผู้ให้กำเนิดและสร้างไว้ซึ่งความเป็นมนุษย์ตลอดมา

ตั้งแต่เกิดจนตาย มนุษย์เราต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นและต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และกัน ไม่เช่นนั้นแล้วคงไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ เพราะมนุษย์ดำรงอยู่ได้จะต้องมี สมาชิกสัมพันธ์กันในกลุ่ม มีภาษาและสัญลักษณ์ที่เป็นเครื่องสื่อสารภายในกลุ่ม มีแบบแผนพฤติกรรมกระทำร่วมกัน มีตำแหน่งสถานภาพ นอกจากนี้ สังคมยังมี หน้าที่เฉพาะสำคัญอีกคือ การจัดหาหรือการเพิ่มสมาชิกใหม่อย่างมีระเบียบและมี ประสิทธิภาพเพื่อความมั่นคงของสังคม ตลอดจนการขัดเกลาพัฒนาสมาชิกของสังคม ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการให้รู้จักระเบียบแบบแผนการประพฤติ ปฏิบัติ

นักสังคมวิทยามีความเห็นว่า มนุษย์นั้นไม่ได้มีสภาพเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ มาแต่กำเนิด หากได้เพราะการได้เป็นสมาชิกของสังคม และเรียนรู้ระเบียบแบบแผน จากมนุษย์รุ่นก่อนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง มนุษย์จะมีสภาพเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ต่อมาเมื่อเขาได้เป็นสมาชิกของสังคมเท่านั้น ไม่เช่นนั้น เขาจะเป็นมนุษย์แต่เพียง ร่างกายเท่านั้น นอกจากนี้ มนุษย์ยังต้องการอยู่ภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ซึ่งมี ส่วนทำให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และยังชีพอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคงด้วย (สมจินตนา วิเศษกูณพงศ์ 2546: 2-5)

